

**İBRI DİLİNDƏ FRAZEOLoji BİRLƏŞMƏLƏRİN TARİXİ
MƏRHƏLƏLƏR ÜZRƏ MÜƏYYƏNLƏŞDİRİLMƏSİ****T.H.HÜSEYNBALAYEVA**

Hər bir dildə olduğu kimi ibri dilində də frazeologiyanın diaxronik aspektdən araşdırılması olduqca böyük əhəmiyyət kəsb edir. Belə ki frazeoloji birləşmələrin tarixi mərhələlər üzrə araşdırılması, tarixi abidələrin tədqiq edilməsi onların məhz hansı dövrdə formalaşmasını, müasir dövrə qədər semantik və struktur cəhətdən hansı dəyişikliklərə məruz qalmalarını müəyyənləşdirməyə imkan yaradır.

İbri dilində qədim dövrlərə aid olan bir sıra müxtəlif səpkili yazılar üzərindəki müşahidələr göstərir ki, qədimlərə doğru getdikcə frazeoloji vahidlərin kəmiyyəti müasir dildəkinə nisbətən azalır. Onların müəyyən bir qismi daha qədim tarixə malikdir. Bunların məhz nə vaxtdan və hansı yazılı abidədən başlayaraq dildə işlədilməsini müəyyənləşdirmək üçün apardığımız araşdırmalar istər-istəməz bizi ibri dilinin müasir canlı danışq dili kimi formalaşmasından daha əvvəllərə - Bibliya, Talmud, Mişna, Aqada və orta əsr abidələrinin yazıldığı bir dövrə aparıb çıxarır.

Frazeoloji birləşmələrin etimoloji mənşəyini öyrənməklə dilin tarixən hansı qonşu dillərlə təmasda inkişaf etdiyini müəyyənləşdirmək olar. Beləcə, dildə mövcud olan hər hansı frazeoloji birləşmənin nə vaxt dilə daxil olduğu faktı ortaya çıxır. Ətraf aləmdəki varlıqların təqlidi yolu ilə yaranan frazeoloji birləşmələrin araşdırılması isə bu dildə danışan xalqın ətraf mühiti, xarici aləmi, təbiəti necə dərk etdiyini öyrənməyə imkan yaradır. Bu cəhətdən ibri dilinin və onun müxtəlif tarixi dövrlərə aid olan yazılı abidələrinin öyrənilməsi, onlardakı frazeoloji birləşmələrin araşdırılması həmişə yüksək səviyyədə olmuşdur.

Frazeoloji birləşmələri aşağıdakı mərhələlər üzrə nəzərdən keçirək:

1. Bibliya ədəbiyyatı dövrü.
2. Bibliyadan sonrakı ədəbiyyat və Talmud ədəbiyyatı dövrü.
3. Orta əsrlər yəhudi ədəbiyyatı dövrü.
4. Müasir dövr ədəbiyyatı.

Bibliya ədəbiyyatında frazeoloji birləşmələr. Bu dövr e.ə 12 - ci əsrdən e.ə 2-3 əsrdək olan mərhələni, yəhudi ədəbiyyatının

böyük hissəsini təşkil etməklə bərabər özündən sonrakı ədəbiyyatda da öz nəhəng təsirlərini əks etdirir. Bibliya ədəbiyyatı bizim üçün erkən ibri dilini təyin etmək, bu dilə olan təsirlərdən danışmaq üçün vacibdir. Bu dövrün ən əsas yazılı abidəsi Bibliyadır, yəni bu mərhələdən danışarkən biz yalnız Bibliyaya istinad edəcəyik. Düzdür, Bibliyadan başqa bir sıra apokriflər də ibri dilində yazılmışdı, lakin onlardan çox az qismi orijinal şəkildə bizə gəlib çatıb.¹

Bibliyanın ən qədim əlyazmaları 1947-1969-cu illərdə Ölü dəniz sahilindəki mağaralarda tapılmış Bibliya kitablarının bəzi əlyazmalarıdır. Onların əksəriyyəti e.ə II-I əsrlərə aid olsa da, bir neçə kitab e.ə V-I əsrlərdə yazılmışdır.

Hər bir dildə yeni frazeoloji birləşmələrin yaradıcıları naməlum qalır. Bütünlükdə isə frazeologiyayı xalq yaradır və bu birləşmələrdə hər bir xalqın həyat təcrübəsi, müdrikliyi əks olunur. Dillərin inkişafı yalnız dilçilərin nəzarəti altında getmədiyi üçün yeni frazeoloji birləşmələrin dillərə daxil olması da linqvistikadan asılı deyildir. Belə ki, bəzən hətta dilçilər tərəfindən müxtəlif səbəblər üzündən qəbul olunmayan söz, yazılı dildə işlənməyə və lüğətlərə salınmasa belə, son nəticədə dilin lüğət tərkibinə daxil olmaq imkanını itirmir.

Frazeoloji birləşmələr bir çox hallarda yazılı dil, xüsusilə də bədii ədəbiyyat vasitəsilə yaranırlar. Tarixən ədəbiyyatın canlı danışığı dilinə təsiri şərq dillərində xüsusilə nəzərə çarpır. İki min ilə yaxın dövrdə danışığı dili kimi funksiyasını itirmiş ibri dilində orta əsrlər boyu yazılmış, müxtəlif sahələrə aid minlərlə ədəbiyyat nümunəsi içərisində sayca deyilə biləcək qədər çox olan yeni frazeoloji birləşmələr isə yazılı dilin neologizmlərin yaradılmasında oynaya biləcəyi rolu yetərincə ifadə edir. Ədəbi neologizmlər bir çox hallarda dilə daxil olaraq atalar sözü, ibarə, hikmətli sözlər və s. kimi işlənməyə bilir. İbri dilində frazeoloji birləşmələrin əmələgəlmə mənbələrini digər dillərdəki frazeoloji birləşmələrdən fərqləndirən cəhət ondan ibarətdir ki, ibri dilində onların əksəriyyəti ədəbiyyat mənşəlidir.

Bu gün müasir ibri dilində işlədilən frazeoloji birləşmələrin böyük hissəsi Bibliya mənşəlidir. Bu faktı aşağıdakı nümunələrdə nəzərdən keçirək.

אוד מוצל מאש [ud muthal meeş]- (Zəkəriyyə kit.3:2) – sağ qalmaq, can qurtarmaq (hərfən:oddan, alovdan salamat qalmış kösov).

מתוק מדבש [matok midvaş]- (Hakimlər kit.14:18) – baldan şirin.

טוב שכן קרוב מאח רחוק [tov şaxen karov meax raxok] - (Zəbur kit.27:10)- uzaq qardaşdan yaxın qonşu yaxşıdır.

כורה שחת בה יפול [kore şaxat ba yipol]- (Zəbur kit.26:27) -

¹ Краткая еврейская энциклопедия. Язык иврит. т.2, стр. 631.

özgəyə quyu qazan özü düşər.

Bir çox frazeoloji birləşmələr mücərrəd məna daşıyır və görünür Bibliya müəllifləri tərəfindən yaradılmışlar:

פה אחד [pe exad] -(II Xronika kit.18:12) –yekdilliklə (hərfən: bir ağız).

קנה את לבו [kana et libo]- (Zəbur kit. 15:32) –xoşa gəlmək (hərfən: ürəyini almaq).

זרע עוולה יקצר –אוון [zorea avla yikthar aven]- (Zəbur kit.22:8) –yalan əkən dərd sər biçər.

Bir çox Bibliya mənşəli frazeoloji birləşmələr Bibliyanın qədim yunan və latın dillərinə tərcümələri sayəsində slavyan və Avropa dillərinə daxil olmuşlar.Aşağıda ibri dilində olan frazeoloji birləşmələr rus dilindəki ekvivalentləri ilə birgə verilmişdir. Rus və başqa dillərdə danışanlar bu birləşmələrin Bibliya mənşəli olduğunu heç fərqi belə varmırlar.

אבן פינה [even pinah]- (İsayın kit.28:16) –краугольный камень - dördkünc daş.

בא באש ובמים [ba beeş uvamayim]- (Zəbur.kit.66:12)- прошел огонь и воду -özünü oda-alova vurmaq.

בחיבוק ידיים [bexibuk yadayim] -(Zərb. Məs. kit.6:10)-сложла руки- iş-gücsüz dayanmaq.

בכל נפשך [bexol nafshexa]- (II Qanunçuluq 6:5) – всей душой - bütün qəlbilə.

נפל לבו [nafal libo]- (I Samuilin kit.7:32) – сердце упало -ürəyi düşdü.

נשא על כפיים [nsa al kafayim]- (Zəbur kit.91:12)- носил на руках - əllərində daşımaq.

פנים אל פנים [panim el panim]- (Çıxış kit.33:11) – лицом к лицу -üz-üzə.

רחץ בנקיון כפיו [raxats benikayon kafav]- (Zəbur kit. 26:6) – умыл руки -aradan çıxmaq.¹

Ümumiyyətlə, qeyd etmək lazımdır ki,müasir dillə müqayisədə Bibliya dilində işlədilən frazeoloji birləşmələrin sayı olduqca azdır.

Bibliyadan sonrakı dövr və Talmud ədəbiyyatında frazeoloji birləşmələr. Bibliyadan sonrakı dövr ya da, bu dövrü, yəhudi - Ellin ədəbiyyatı adlandırırlar. Bu dövr yəhudi ədəbiyyatı tarixində e.ə 2-ci əsrdən bizim eranın 1-ci əsrinədək davam edir. Bu dövr ibri dilinə ən böyük təsir arami, yunan, latın dillərindən idi. Bu dövrün səciyyəvi cəhəti ondan ibarətdir ki, ədəbiyyatda yeni mövzular, tarixi, fəlsəfi əsərlərin yaradılmasına üstünlük verilirdi. Bu da, o dövr üçün həqiqətən də yeni mövzular sayıla bilərdi, çünki yəhudi ədibləri uzun müddət bu dövrdən əvvəl də, sonra da Bibliya yazı-

¹ Biblia Hebraica .Stuttqart, 1984.

larının təsirindən yaxa qurtara bilmirdilər və buna görə də ədəbiyyatda yeni mövzulara o qədər də çox yer verilmirdi. Ellin mədəniyyətinin də elə ən böyük təsiri bundan ibarət idi. Bu dövrdə ibri dilinin leksikası daha da zənginləşdi və ibri dilində yeni ifadələrin ortaya çıxması üçün əlverişli zəmin yarandı. Lakin yəhudi ədəbiyyatının bu dövrü çox keçmədi ki öz yerini ibri dilində və yəhudi ədəbiyyatında ən əhəmiyyətli dövrlərdən biri hesab olunan Talmud ədəbiyyatına verdi.

Talmud ədəbiyyatının dilindən danışarkən onu demək olar ki, onun dili çox muxtəsərdir. Bibliya kitablarına nəzərən o daha çox dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Bəzi qrammatik formalar atılmış, yeni üsullar əmələ gəlmişdir. Talmudun leksikası çox zəngindir, həyatın bütün sahələrini əhatə edən, Bibliyada rast gəlmədiyimiz frazeoloji birləşmələr mövcuddur. Bu frazeoloji birləşmələrin əksəriyyəti danışq dilində saxlanılmış, əsl yəhudi mənşəlidir. Lakin elə birləşmələr də var idi ki, bunlar yeni yaranmışdır. Aqada mətnlərinin bəzi yazıları arami dilində yazılmışdı. Bəzi yazılarda isə hər iki dildən müştərək olaraq istifadə olunmuşdur. Bütün bu hadisələr onu sübut edir ki, Talmud dövrü ibri danışq dili tamamilə arami dilinin təsirində idi, yalnız ədəbiyyat buna nəzərən öz müstəqilliyini qoruyub saxlaya bilmişdi.¹

Bibliya dilinin frazeologiyası kimi Talmuddakı frazeologizmlər də xalq tərəfindən yaradılmışdır, bir qismi isə görünür, Talmud müəlliflərinin qələmlərinin məhsuludur.

Aşağıda Talmud dövrünə məxsus xalq məişətindən götürülmüş bəzi frazeologizmləri nəzərdən keçirək:

בַּה אַלִּיה וְקוץ בַּה [eleyha vekots ba] –hər gözəlin bir eybi var (hərfən:tikanlı quyruq)-(Roş-ha –Şana 17).

הַקְדִּיחַ תְּבַשִּׁילוּ [hikdiach tavshilo]-özü-özünün düşmənidir (hərfən: öz xörəyini yandırır, həm duzlu edib)- (Qittin 9:10).

הַדְּלִי הַחֶבֶל אַחֵר הַדְּלִי [halax haxevel axer hadeli]-dərd, dərd gətirər (kəndir vedrə dalyca getdi)-(Tanxuma, Mi-kets 10:10).

לֹא דוּבִים וְלֹא יַעַר [lo dubim velo yaar]-belə şey ola bilməz (hərfən: nə ayı var, nə də meşə).

מִצָּאָה חֵן בְּעֵינַי [matsa xen beeyney]-xoşuna gəlmək (hərfən: gözündə xeyir tapdı).

כֵּלֵי מַלְאָךְ [keli male]-boğaza yığılmaq (hərfən: dolu qab).

Aşağıda bir neçə mücərrəd mənalı frazeoloji birləşmələri nəzərdən keçirək:

אֶחָד בִּפְנֵי וְאֶחָד בְּלִב [exad bepe veexad belev]-ikiüzlülük (hərfən: ağzında bir şey, ürəyində başqa şey)-(Psaxim 113b).

מָסַר אֶת נַפְשׁוֹ [masar et nafsho]-özünü qurban vermək(hərfən:öz

¹ А.Ю.Айхенвальд. Современный иврит. Москва, «Наука». 1990. стр. 103.

ürəyini vermək)-(Sifrey, Ree 90).

אדם קרוב אצל עצמו [adam karuv etsel atsmo]-özünü hamıdan çox sevmək(hərfən:insan özü-özünə daha yaxındır)-(Sanhedrin 6).

Mişnanın Avot (“Atalar”) adlı traktatlarından biri digər traktatlardan fərqli olaraq hüquq normaları və ya dini xarakterli ayinlərdən deyil, tannayların (Mişnanı tərtib edən şəriət müəllimlərinin) əxlaqi-etik məsələlərdən bəhs edən fikirlər toplusudur. Bu traktata daxil olan deyimlərin əksəriyyəti müasir ibri dilində də işlədilir:

אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו [al tadin et xavrexa ad shetaqia lemkomo]- Dostunu mühakimə etmə, onun yerində olmayana qədər (Avot 2:4).

אל תסתכל בקנקן אלא במה שיש בו [al tistakel bekankan ela bema sheyesh bo]-Bardağın üstünə deyil, onun içindəkinə nəzər sal (Avot:4:20).

E. ə. 1-ci minillikdə arami dili bütün Ön Asiyada danışq dilinə çevrilərək ibri dilinin leksika, sözdüzəldici modellərində və o cümlədən də ibri dili frazeologiyasında da öz dərin izlərini qoymuşdur. Həm Babil, həm də Yerusəlim Talmudunun böyük hissəsi arami dilində yazılmışdır. Bu dövrə aid olan arami frazeoloji birləşmələri ibri dilində tərcümə olunmamış şəkildə işlədilir:

גירסא דינקותא [qirsa dinakota]-uşaqlıqda əldə olunmuş biliklər (Şabbat 21).

רחמנא לצלן [rexamna letsalan]-Allah qorusun (Şabbat 84).

מאידא גיסא [meida qisa]-bir tərəfdən . . . digər tərəfdən

אסתרא בלגינא קיש קיש קריא [istra balqina kish kish kari]- istra (xırda Roma pulu) küpədə dınqıldayar (Bava Metsia 85 b).

Orta əsrlər dövrü ədəbiyyatında frazeoloji birləşmələr

Artıq bu dövrün ibri dilli ədəbiyyatında yeni janrlar meydana çıxır¹. Bu janrların əksəriyyəti aşağıdakılardır:

1. Dini ədəbiyyat (liturqiya və piyyut).
2. Tərcümələr.
3. Elmi ədəbiyyat (lingvistik, fəlsəfi, coğrafi, tarixi, riyazi, tibbi).
4. Bibliya və Talmuda verilən şərhələr, Kabbala ədəbiyyatı və s.

Bu yeni janr və məzmun zənginliyi ibri dilinin leksikasına təsirsiz ötüşmədi. İbri dilinin leksikası söz yaradıcılığı, alınma sözlər, sözlərin semantik dəyişməsi, yeni frazeologiyanın sayəsində inkişaf etdi. Bu dildəki inkişaf sintaktik qəlizliklərə də gətirib çıxarırdı.

İbri dili həmin ərazidə mövcud olan danışq dilinin təsirinə düşürdü və bu da dildəki bəzi dəyişikliklərə gətirib çıxarırdı. Bu dövr ibri dilinə ən çox təsir göstərən ərəb, fars, ispan, türk dilləri olmuşdur.

Artıq qeyd olunduğu kimi orta əsrlər dövründə ibri dilində o dövrdə heç də digər xalqlardan geri qalmayan zəngin ədəbiyyat

¹ Краткая еврейская энциклопедия. Литература. т.2, стр. 884.

yaradılmışdı . O dövrdə yaradılmış frazeoloji birləşmələr bu gün də müasir ibri dilində işlədilməkdədir.

Aşağıda ibri dilində çox yayılmış və orta əsrlər dövrünə məxsus bir neçə frazeoloji birləşməni nəzərdən keçirək.

ברכה לבטלה [braxa lebatala]-əməyi hədəf etmək (hərfən: əbəs xeyir-dua).

אוזן-המן [ozen haman]- Purim bayramında bişirilən kökə (hərfən: Hamanın qulağı).

מה שיעשה הזמן לא יעשה השכל [ma sheyaase hazman lo yaase hasexel] zamanın edəcəyini heç fələk də bilməz.

סוף מעשה במחשבה תחילה [sof maase bemaxashava txila]- əvvəl düşün, sonra iş gör.

כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו [kol harodef axer hakavod hakavod boreax mimenu]- şöhrət dəliyə qaçan ondan məhrum olar.

Müasir dövr ədəbiyyatında frazeoloji birləşmələr. Müasir dövr yəhudi ədəbiyyatı 19-cu əsrdən başlayaraq bu günümüzədək davam etməkdədir.

Müasir yəhudi ədəbiyyatı böyük məfhum olduğundan bu ədəbiyyat haqda danışmaqla qurtarmaz, bizi isə sadəcə olaraq ibri dilli ədəbiyyat maraqlandırdığından biz ibri dilində yazılmış yəhudi ədəbiyyatına müraciət etməliyik. Orta əsrlər dövründən sonra bir müddət durğunluq dövrü keçirmiş ibri dili müasir dövr ədəbiyyatında yenidən özünün əhəmiyyətli mövqeyini tutmağa başladı.

Dövlətin yaranmasından sonra poeziyada, nəsr, nəzm və dramaturgiya sahəsində ədəbi axtarışlar aktivləşməyə başladı. Mövzu genişliyi və dərinliyi aktuallaşdı. İsrail ədəbiyyatı ədəbi həyata yeni bədii formalar, çalarlar daxil etdi.

Yeni ədəbiyyatın yaradıldığı bir dövrdə, xüsusilə keçən əsrin sonlarından bəri, yəni ibri dilinin danışq dili kimi ilk addımlarını atdığı bir dövrdə çox intensiv bir şəkildə frazeoloji birləşmələrin yaradılması prosesi müşahidə olunur.

Bu dövrdə ibri dili birincisi yuxarıda göstərdiyimiz tarixi mərhələlərin materialı hesabına yeni obrazlı ifadələrin meydana gəlməsi sayəsində, ikincisi digər dillərdən mənimsəmə yolu ilə frazeoloji birləşmələrlə zənginləşdirilmişdir.

Bibliya, Talmud, orta əsr dövrünə məxsus ifadələrin daimi olaraq işlədilməsi sayəsində bu gün həmin ifadələr sabit söz birləşmələrinə çevrilmişlər.

Məsələn, Bibliyadan götürülmüş və bu gün də ibri dilində sıx işlədilən bəzi frazeoloji birləşmələri nəzərdən keçirək:

שמן זית זך [shamen zeyt zax]-təmiz adam (hərfən:təmiz seçmə zeytun).

נר לרגלו [ner leraqlo]-prinsip, yolgöstərən (hərfən: ayaqlarındakı şam).

Talmuddan götürülmüş nümunələr:

לא דובים ולא יער [lo dubim ve lo yaar]-elə şey yoxdur (hərfən: nə meşə, nə də ayı var).

הפך את הקערה על פיה [hafax et hakeara al pia]-hər şeyi alt-üst etdi (hərfən:kasanın altını üstünə çevirdi).

Orta əsrlərdən bir nümunə:

כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורה ממנו [kol harodef axer hakavod hakavod boreax mimenu] – hörmət dalıyca qaçmırlar, onu qazanırlar.

Bundan əlavə bir çox frazeoloji birləşmələr Bibliyadan məşhur süjetlər əsasında yaradılmışdır.

Məsələn, בניזיד עדשים –(rus dilində:за чечевичную похлебку-«bir qarın yeməyə satmaq» ifadəsi bu Bibliya əhvalatına əsasən yaranmışdır: Patriarx İshaqın böyük oğlu İsav bir qarın yemək üçün öz nəsil birinciliyini kiçik əkiz qardaşına satmışdı. (Bibliya, Varlıq kit. 25:31-34). שער לעזאזל - (rus dilində: козел отпущения-«qapazaltı» ifadəsinin kökü də Bibliyadır, belə ki məhşər günü günahların bağışlanmasını ifadə edən ayinə əsasən keçini qurban verərək onu «Azazel»ə göndərirdilər («azazel» görünür ya dağ, ya da fəvqəltəbii bir qüvvə olmuşdur).

Başqa dillərdən alınma frazeoloji birləşmələr. Müasir dövrə məxsus frazeoloji birləşmələrin böyük hissəsini başqa dillərdən alınma frazeoloji birləşmələr və kalkalar təşkil edir.

Kalka yolu ilə edilən tərcümələr başqa dillərə nisbətən ibri dilində bir neçə dəfə çoxdur. Bu da müəyyən qədər təbii təzahürdür. Çünki dilin dirçəldiyi dövrdə bu işlə məşğul olan alimlərin yeni məfhumları ifadə etmək üçün söz yaratmaq məqsədilə müraciət etdikləri qədim mətnlər və orta əsr əlyazmaları nə qədər müxtəlif sahələrə aid olsalar da, lüğət ehtiyatı cəhətindən və canlı ünsiyyət dilini əvəz etmək nöqtəyi-nəzərindən kasad idilər. Elmi-texniki inqilabın hökm sürdüyü zamanla və gündəngünə törəmə sözlərlə tərkibi zənginləşən dünya dilləri ilə ayaqlaşa bilmək üçün bu mətnlər, əlbəttə ki, kifayət deyildi. Buna görə də, bir çox ictimai xadimlərin və tanınmış dilçilərin “ibri dilini başqa dillərin sözləri ilə doldurub korlamamaq“ haqqındakı iddia və xəbərdarlıqlarına baxmayaraq bir çox dillərdəki ifadələr və frazeoloji birləşmələr olduğu kimi ibri dilinə tərcümə edilir və gündəlik danışmada istifadə olunurdu.

Hələ ibri dilinin dirçəldilməsi prosesi başlamazdan çox-çox əvvəl, orta əsrlərdə də bu dilə kalka tərcümələr yolu ilə sözlər keçirdi. İbri dilində rus dilindən edilmiş kalka tərcümələr vardır və bu tərcümələr əsasən frazeoloji birləşmələrdən ibarətdir. Ümumiyyətlə, rus dilinin bu sahədəki təsiri başqa dillərin təsirindən daha çoxdur. Çünki İsrailə mühacirət edən ilk insanlar rusiyalı sosialist baxışlı yəhudilər idilər və ilk kənd təsərrüfatı birliklərini yaradanlar da onlar olmuşlar.

Rus dilindən ibri dilinə birbaşa hərfən tərcümə edilmiş bir neçə frazeoloji ifadəyə diqqət yetirək: קור של כלבים [kor şel klavim]-

hərfi tərcüməsi – itlərin soyuğu, mənası –həddən artıq soyuq (rus dilində: sobaçıy xolod);

אבן נגולה מעל לבי [even neqola meal libi]- hərfi tərcüməsi–ürə-yimdən daş asdı, mənası- çiyindən dağ götürülmək (rusca: камен с души свалился);

להטיח ראש בכותל [lehatiax roş bakotel]-hərfi tərcüməsi– başını divara çırpmaq, mənası –başını daşa döymək (peşiman olmaq, ruscası: биться головой об стенку);

לשטוף מוח [lištof moax]- hərfi tərcüməsi: beyin yumaq («təbliğat aparmaq», ruscası: промывать мозги).

İbri dilinə başqa dillərdən də bir sıra kalka tərcümələr edilmişdir.

Belə ki, bəzi hallarda müəyyən frazeoloji birləşməni ibri dilinə hərfi tərcümə etmək əvəzinə həmin ifadə ilə fonetik oxşarlığı çox böyük olan və mənacə da onunla uyğunlaşan ibri söz və ya söz birləşməsini yeni sözün ibri dilindəki ekvivalenti kimi təqdim edirlər. Məsələn, Avropa dillərindən keçmə söz olan «teleqraf »kəlməsini ibri dilində דילוג רב [diluq-rav]- uzun sıçrayış, ingilis dilində «top » (silah) mənasında işlənən «cannon» sözünü קנה-און [kneh on]-güc lüləsi, «xolera » sözünü חולי רע [xoli ra]- pis xəstəlik, «protokol »sözünü פרטי כל [pratey kol]-hər şeyin xırdalığı (detalları) kimi işlədirlər. Əslində bu yolla elə də çox söz yaradılmayıb və bu üsuldən daha istifadə olunmur. Lakin bu təzahür dilçilərə sözlərin yaradılmasının fərqli bir yolunu təqdim edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Айхенвальд А. Ю. Современный иврит. Москва, «Наука». 1990. стр. 103.
2. Biblia Hebraica . Stuttgart 1984.
3. Гезениус В. Еврейская грамматика . С-П 1874.
4. Гранде. Б. М Введение в сравнительное изучение семитских языков. Издательство «Наука», Москва.
5. Дроп М. Еврейско (иврит) – русский словарь. Издательство «Ам Овед», Тель- Авив, 1997.
6. Краткая еврейская энциклопедия. Литература. т. 2, стр 884.
7. Краткая еврейская энциклопедия. Язык иврит. т. 2, стр. 631.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ СОЕДИНЕНИЙ ПО ИСТОРИЧЕСКИМ ЭТАПАМ НА ИВРИТСКОМ ЯЗЫКЕ

Т.Г.ГУСЕЙНБАЛАЕВА

РЕЗЮМЕ

В период существования новой литературы, и особенно с конца прошлого века, когда иврит совершал свои первые шаги в качестве разговорного языка, в нем происходил и происходит интенсивный процесс создания новых фразеологизмов. В этот период иврит обогатился новой фразеологией, во-первых, благодаря возникновению новых образных выражений на базе языкового материала трех предыдущих периодов

развития иврита и, во-вторых, путем заимствований из других языков.